

HRY A NEHRY v mateřské škole

■ V roce 1989 obhájila na katedře předškolní pedagogiky a pedagogiky I. stupně ZŠ pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Hana Šimanová diplomovou práci na téma: Dramatická výchova na mateřské škole (vedoucí diplomové práce byla PhDr. Eva Opravilová, kterou čtenáři Čs. loutkáře dobře znají). Kromě teoretické části (Vymezení základních pojmů, Cíle, úkoly a prostředky dramatické výchovy) obsahuje diplomová práce rovněž velice cennou výzkumnou část, v níž autorka srovnává práci s dětmi v těch mateřských školách, kde se dramatická výchova používá, s prací v mateřských školách, v nichž učitelky používají „klasických“ metod. Na podrobnosti není bohužel na tomto místě prostor. Z diplomové práce proto citujeme shrnutí hlavních poznatků, které vycházejí ze zjištěných výsledků a doplňujeme je podstatnými ukázkami z přílohy diplomové práce Dramatické hry využívané ve vlastní výchovně vzdělávací práci.

■ Shrnutím hlavních poznatků, vycházejících ze zjištěných výsledků, jsem dospěla k následujícím závěrům:

1. Zařazování prvků dramatické výchovy, respektive dramatické hry umožňuje dosahování efektivnějších výsledků ve výchovně vzdělávacím procesu. Tento jev způsobuje:

— úplné odstranění „nehrových“ metod práce (přemíra soustředování dětí a tím jejich vytrhování ze spontánní hry, zamezení statického sedavého způsobu činnosti a převažování činnosti pohybových);

— maximální zapojení všech smyslových analyzátorů, rozvoj smyslového vnímání jako základ dalšího rozvoje poznávací činnosti dětí, postupnou a částečnou kompenzací deficitu v oblasti sluchové, zrakové, hmatové a čichové;

— schopnost dětí vcítovat se do hrovných situací a učit se na ně reagovat;

— na základě vnímání vlastních tělesných funkcí se děti učí poznávat prostor a pohybo-

vat se v něm; po postupném vytvoření představy o prostoru se učí vnímat přítomnost ostatních, získávat pocit jistoty ve vztazích ke členům skupiny;

— na těchto vytvořených základech lze dále rozvíjet smyslové vnímání, pohybové návyky a dovednosti, vyjadřovací schopnosti; tříbí se citové vztahy nejen k vlastní osobě, ale předně ke skupině ostatních dětí na základě určených pravidel;

— při prožívání modelových situací se silným citovým nábojem se dítě v podstatě učí požadovanému jednání a chování v situacích reálných.

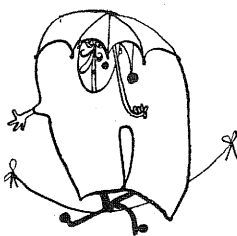

2. Na základě poznatků získaných studiem literatury a vlastních zkušeností je možné:

— s nejjednoduššími dramatickými hrami a cvičeními začít už u dětí nejtělejšího věku (hry a cvičení pro rozvoj smyslového vnímání);

— jestliže učitelka přistupuje k výchovně vzdělávací činnosti se znalostí jednotlivých dětí a jejich psychického vývoje, s dobrým metodickým vybavením a se schopností aplikace na konkrétní podmínky (a improvizace), dochází k vytváření žádoucích sociálních vztahů, učitelka zpětně získává nejen informace o výsledcích svého působení v momentálních projevech dětí, ale zároveň může předznamenat v kladném smyslu vývoj dítěte i v jeho pozdějším období (např. vztah dítěte ke skupině, k prostředí, k práci, zájem o aktivní poznávání nových věcí atd.);

— syntetický typ dramatických her a cvičení rozvíjí komplexně poznávací schopnosti dětí

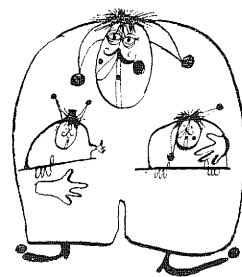
bez ohledu na příliš násilné rozlišování jednotlivých výchovných složek v současné době; poznatky získané tímto způsobem mají pro děti aktivnější a trvalejší ráz;

— jestliže učitelka dostatečně zná dosažený stupeň vývoje dětí, dokáže využít dramatickou hru k získávání přiměřených vědomostí, dovedností a návyků.

Dramatická výchova má formotvorný a aktivizující význam, protože jejím prostřednictvím se neformálně přispěje k výchově harmonicky a všestranně rozvinuté osobnosti dítěte. Zároveň je nutné, vzhledem k náročnosti práce, formou dramatických her začít s odbornou efektivní přípravou učitelky již na pedagogických školách.

* * *

Jsu učitelky pro plnění úkolů dramatické výchovy dostatečně připraveny?

Jak jsem uvedla, základním principem dramatické výchovy je dětská tvořivá hra. Právě hra zůstává v předškolním věku nejpřirozenější metodou výchovně vzdělávacího působení a měla by být nejčastější činností při pobytu dítěte v mateřské škole. Učitelky mateřských škol při práci s dětmi denně využívají prvky dramatické výchovy při hrách a veškerou svou práci s dětmi k ní přispívají. Velkým nedostatkem však je ta skutečnost, že si to často neuvědomují. Potom nutně dochází k tomu, že výsledků svého působení nemohou dost efektivně využívat.

Na základě zkušeností získaných na semináři dramatické výchovy na mateřských školách, který jsem pomáhala kabinetu předškolní výchovy při OPS organizovat, pomocí následných dotazníků, návštěv škol, kde byla s učitelkami realizována diskuse k problematice dramatické výchovy, jsem získala informace o úrovni znalostí a vztahu učitelky k dramatické výchově. V mnohých rozhovorech jsem zjistila, že učitelky nemají o dramatické výchově vytvořeno potřebné povědomí. Neměly příležitost se něco dovědět o jejich cílech, metodách a prostředcích. Velké rozpaky vyslovily nad podobou dramatické výchovy v Programu, a to především nad okruhem, který se týká dramatického vyjadřování představ. Metodiku dramatické výchovy učitelky k dispozici nemají. Dochází k tomu, že učitelky zkoušejí, využívají a vymýšlejí způsoby, kterými by plnily uvedené úkoly, dá se říci, „na koleně“, metodou pokusu a omylu. Stojíme tedy před problémem, jak urychleně a kvalitně poskytnout veškeré zkušenosti, znalosti a materiály, které se týkají dramatické výchovy a jejího využívání, všem mateřským školám.

NĚKOLIK HER ze soukromého zásobníku HANY ŠIMANOVÉ

(Hry využívané při výchově řeči)

NA LOUCE. Děti leží na louce plné rozkvetlých květin. Jaké květiny tu asi tolik voní? Pampelišky, fialky, materídouška... Cítíte je? Abychom si vůni zapamatovali, musíme dýchat zhluboka.

NA HODINKY. Dítě nebo skupinka má za úkol udržet zvolený zvuk hodinek a jeho rytmus, ale nesmí přehlušovat ostatní. Děti mohou rytmus vyjadřovat slovem, pohybem, i současně slovem a pohybem.

NA MLÁDÁTKA. Děti jsou rozděleny na skupiny. Každá skupina má svoji „zvířecí maminku“ a její mláděta ji mají poznat po hlase. Děti-mláďata chodí po herně se zavřenýma očima (i opravdová mláděta bývají zpočátku slepá) a jdou tím směrem, odkud se jim ozývá hlas matky. Protože jsou určená zvířata jednoho druhu, děti musí sluchově rozlišovat hlasové nuance. Hra je současně cvičením na prohlubování kolektivního citění dětí a lze ji bohatě obměňovat a rozšiřovat o nové prvky.

POPLETENÁ TELEVIZE. Hry využívám k procvičování zřetelné artikulace a těch hlásek, ze kterých se později vyvozuje hlásky nové (např. před nácvikem *c* procvičuji hlásku *t*, před nácvikem *s* procvičuji *s* atd.). Naše popletená televize vysílá ze světa samých hodinek (*c*) — bimbam, tikytky, tidynk, taktiktak, tilitinky atd. Zvuky si vymýšlejí děti samy (nutná již určitá úroveň slovní fantazie a pohotovosti). Jako motivace využívám „správné“ televize (dřevěný rám, vystřižený tvrdý kartón) k procvičování říkanek, vymyšlení pohádek atd.

NA SÝČKA. (Zaměřeno na procvičování sykavek.)

Houká sýček na sýčka, že ho svdí nožička.
Počkej, strýčku sýčka, přineseme svíčku.
Posvítime trošičku
na svědivou nožičku.

Nejdříve si děti soustředím v lehu na zemi na poslech různých zvuků, které vytvářím sama nebo použím z magnetofonové nahrávky. Děti mají zavřené oči a polohlasně označují, co slyší. Na konci se ozývá houkání sýčka. Opakovaně posloucháme a přemýšlíme, kde můžeme houkání sýčka slyšet, kdy se ozývá, proč asi sýček houká (obrázek sýčka). Zkoušíme si, jak houká, když chce někoho postrašit, když má radost, když ho něco bolí atd. (cvičení modulace hlasu). Může také sýčka něco bolet?...

Poslech říkanek. Jak asi houká nyní? Vytváříme si les v noci. Co tam všechno uvidíme? — Stromy, spící zvířátka, vítr, který tančí mezi stromy, sýčky — nemocného a strýčka, který ho utěšuje, atd. Při pohybovém ztvárnění lesa a zatím vlastní recitaci říkanek děti zvukově rozlišují houkání sýčka a později říkanek již samy reprodukují. Hru lze rozehrát a obohatit o další prvky (příběhy jiných zvířátek i z jiných říkanek). Samozřejmě, že si děti role sýčků, stromů, větru, zvířátek proměňují.

CO JE TO? Děti sedí v kruhu blízko u sebe, mají zpočátku zavázané oči šátkem nebo zavřené. Každé dítě dostane drobný předmět nejdříve výraznějšího tvaru a povrchu, který si ohmatávají. Nahlas vypovídají o jeho vlastnostech, co jim připomíná, k čemu slouží atd. Uvedenou variantu hry využívám při práci s dětmi 5–6letými pro její náročnost.

NA POHÁDKU. Ke hře využívám přírodnin, nashromážděných z vycházek do lesa, na louku. Děti si vytvoří skupinky a vymýšlejí si pohádku (mohou využít i pohádek známých) a současně si ji vytvářejí z přírodnin. Pohádku si rozdělí na fáze, dohodnou se na symbolech postav (šiška — princezna, kamínek — myška atd.). Protože hra plní i úkoly jiných

výchovných složek a je časově náročná, provádím ji často přímo venku v terénu. Děti se do hry zcela vžívají a byla by velká škoda, abych dětem nedala možnost předvést vlastní vytvořené seriál z přírodnin kvůli tomu „abychom stihli...“

HRA S KRAJINOMALBAMI. Společně hovoříme o tom, co dětem místo znázorněné na reprodukci připomíná (les, velkoměsto, poušť, rybník atd.), koho bychom asi při procházce zvoleným prostředím potkali, jak by asi vypadal. Když zavřeme oči, představujeme si, jakou bychom asi cítili vůni, zda by nám byla zima, teplo, kdybychom se dotýkali věcí kolem sebe, co bychom v rukách cítili, co slyšeli atd.

HRA NA MARTĀNA. Při prvním setkání dětí s hrou vysvětlím, kdo je Martān, a současně seznámím děti s obsahem hry.

Kdo je Martān a jak asi vypadá — to byl námět pro výtvarnou hru s materiálem při výtvarné výchově. Nejdříve jsem vedla děti k tomu, aby se snažily představu Martāna nakreslit nebo namalovat. Později jsme podle těchto námětů sestavovali Martāna z krabic, plechovek a dotvářeli barvou a drobnými předměty.

Na Zem přišel obyvatel z cizí planety — Marsu a nezná vůbec nic z našeho světa, nerozumí ani naší řeči. Proto se na všechno vyptává, co co znamená. Zdůrazňuji dětem, že musíme Martānovi odpovídat nejen srozumitelně, ale také přesně a správně. Martān (učitelka) užívá nesprávné výrazy ve vyjadřování, děti je mají za úkol poznat a opravit.

S hrou mám různé zkušenosti. Mám-li docílit toho, aby si děti vůbec uvědomily, že mluví často nesprávně, musí se do hry vžít, vcítit. K tomu dojde pouze tehdy, je-li při hře velice přístupná, kamarádská atmosféra. Stane-li se však, že se děti Martānovi posmívají, i když jeho výrazy opraví, děti si chyby ve vlastní mluvě neuvědomí. Samozřejmě, že jediné hraní hry nemůže vést k tomu, aby si děti nesprávné výrazy uvědomily, a dokonce se navzájem opravovaly. Jestliže je však pomyslný Martān alespoň někdy v dětské dušičce přítomen, opravdu se děti mohou navzájem upozorňovat na chyby.

/HANA ŠIMANOVÁ,
MŠ Pelhřimov/

(foto Josef Ptáček)